

4. Gamle veifar i Eidsberg

Det finnes mange rester etter gamle veier i Eidsberg, og jeg vil notere noen av dem jeg vet om og som vi ser på gamle kart.

Generelt om veihistorien.

Tendensen er at mange av de gamle veiene har gått der de nåværende ligger. Fra oldtiden var det kanskje dyretråkk som etter hvert ble til stier som også folk etter hvert benyttet seg av. Vi kan bare selv tenke oss når vi går i skogen eller på fjellet og kommer til en sti, så er det fristende å følge den. Denne måten å komme seg fram på brukte folk i mange hundre eller kanskje tusenvis av år. Når folk etter hvert begynte å bruke hest til kløv eller drifter av større dyr, så ble jorden presset ned mer og mer etter hvert. Der det var løs jord eller myrområder, var det mest synlig, men der det var helling, ble det mer synlig som en terrasse, og det er det vi kaller hulveier. Det vil si når stien ble så slitt og på grunn av stadig trykk, ble jorden presset ned, slik at det ble et U–snitt.

Når de lærte å bruke seletøy og skokler på hestene, ble det også lettere å binde lasten på en anordning bak på skoklene, som var forløpere til sleder som ikke bare ble brukt på vinterføre, men også på sommerføre. Da det ble mere vanlig med kjerrer, var det kanskje vanskelig å kjøre i hulveier som gjorde at kjerra lett kunne velte der hulveien var for dyp, enten måtte de planere hulveien med den jobben det medførte, så da var det kanskje ofte at det kunne se ut til at det ble bygd kjerreveier, enten der hulveiene hadde vært eller like ved siden. Et eksempel på at dette har skjedd, ser vi tydelig nede i Eidsberg. Arne Randem fortalte at han tidligere hadde sett noe som så ut som en hulvei i skogen til Berg. Inger Johansen har fortalt at rett bak stua Sanden der hun hadde bodd en gang, var det rester etter en gammel vei. Vi måtte gå ut i skogen for å se etter. Det første vi så var rester etter veien som var tydelig å se rett bak den gamle grunnmuren til huset. Like i nærheten kom vi over det som måtte være rester etter den gamle hulveien som vi kunne følge et godt stykke. Begge disse veiene ligger i skogen like

øst for den tredje og nye veien fra Hjelmark til Rud. Et godt eksempel på at veiene stort sett ligger like ved siden av hver andre.

Det har vært sagt at veiene måtte være så brede at ridende kunne holde sverdene sine på tvers av vegen uten å komme bort i trær på sidene. Det vil si i praksis si 6 alen (3 ½ meter) til småveier, til 8 alen på litt større veier, det vi i dag sier 5 ½ meters vei. Etter hvert som trafikken økte, ble veibredden økt til 7 ½ meters vei som er vanlig på de fleste mindre hovedveier i dag. Når vi vet at de gamle veiene bare ble ryddet uten noen grunnarbeider, bare fjernet stubber, de største steinene og kvist, har vi hørt og kan forstå at det var svært gjørmete og vanskelig å komme fram, særlig ved nedbør, og ved teleløsning om våren. Vi vet at det var vanlig at ferdselsårene ble lagt gjennom gårdstunet på en gård, noe som var betydningsfullt for gårdseieren som ble spart for å holde privat vei. Men vi har hørt at gårdskona var lei av at veifarende gikk opp på trappepælln (nedre trappetrinn) og sparka av seg den verste søla når de gikk forbi.

Når de grøftet, ble jorda lagt inn i veien og deretter ble det strødd på litt grus i senere tid. Slik lå de i mange år. Det var først da bilene kom at veiene i praksis senere ble utvidet med gjerne en meter på hver side, og da ble det også ble gravd ned vel en halv meter og fylt med pukk og sand uten å gjøre noe med den gamle veibanen som naturligvis ble et problem med telehiv. Dette ser vi nå tydelig når veiene blir asfaltert. Hver vår har telen løftet det gamle veilegemet, og den nye fyllingen ytterst på sidene blir liggende stabilt. Asfaltdekket må da naturligvis sprekke, noe som gjør det farlig, spesielt for syklistene. Det er et problem vi dessverre må leve med til eventuelt hele veien blir oppgradert. Det vil si at all masse som ligger midt i veien, må skiftes ut, noe som vil føre til store ekstra utgifter. Men da vil veidekket ligge stabilt, og vi får en vei som vi kan ha glede av i lange tider.

.....

Gamle kart og påtegning av veiene.

Når det gjelder påtegning av veier på gamle kart var de utrolig nøyaktige når vi vet hvilke hjelpemidler de hadde til rådighet på den tiden. Veiene var sikkert da som nå i stadig forandring på grunn av trafikkmengden, slik at det etter hvert ble behov for utbedringer og bygging av nye strekninger.

På de eldste kartene vi har, fra slutten av 1700-tallet, har de sikkert prøvd å tegne så nøyaktig som mulig, men det kan være vanskelig noen ganger å se forskjellen på de forskjellige veistandarder så som stier, kløvveier, hulveier, vinterveier og mer eller mindre hovedveier.

På noen steder kan vi se på kart fra 1796 at en strekning er tegnet som sti på en strekning, men litt lengre framme er den tegnet som kløvvei. Hele denne prosessen kan ha gått over mange år, så fra det er tegnet for eks. en hulvei et sted, kan den være det i mange hundre år før den kan kalles en vei.

På kartutsnittet som vi har lagt ved, håper vi det kommer fram hvordan veiene gikk i gamle dager.